

RÖGZÍTŐ

■ Fékezett homály, tapogatózó, vöröslő fénnel: a labor. Lassan hívódik elő az emlék: a vonatok a béketábor országaiban és határaikon. Az állva utazók a peronokon és a kocsik folyosóin. A sikoltozó méltatlankodás: „Ne üljön a bőrdömre! Tönkremén a kalács.”

A szagok. És amiket hoztunk-vittünk: a hiányaikkal birkózó társadalmak kincsei. Erdélyből konyak. Erdélybe piros paprika. „Jó a román konyak!” „De nem lehet paprikát kapni.”

Mérfőzgettek a nemzettudatok.

Ezek az árucikkek voltak a világról való tudásunk első közös határkövei. Rajtuk túl: kusza vágyaink, amelyek között fölösleges volt rendet rakni, mert jobbra – illetve rosszabbra –, úgyis csillapíthatatlanok voltak. Hol ez tört föl, hol az, és lelkeinkben elsodorta az elérhető vágyakat: „Egész világ nem a mi birtokunk.” Hát nem. És ezt elég hamar a tudtunkra is adták. Csak pontosan fordítva, mint a Vörösmarty-versben: hatóságilag biztattak arra, hogy a távolba nézzünk. Majd ott! Jutunk mindahhoz, ami hiányzik – most és nagyon.

A hívóban a kép egyre élesebb és tisztább. Én is ott vagyok. Meg a könyvek, újságok, folyóiratok. És a közegek, amint vizslatják az irodalmat. Van-e tiltott könyv? Tiltott folyóirat? Tiltott újság? Hosszú, besárgult végű műanyag csipeszzemmel szelíden mozgatom a hívóban a fotópapírt. Látszódjék csak, ahogy mondani szokták, legyen tűéles kép: magyar vámos–román vámos egyek voltak az üldözésben. A magyar kultúra, a magyar történelem üldözésében. A magyar vámos a nyugati magyar könyvekre, folyóiratokra és újságokra – az ellenséges tartalmakra vadászott, azt kobozta el. A román vámos csupán kitágította az ellenséges tartalom fogalmát. A nyolcvanas évek mélypontjain már Winnetou, a nemes lelkű vadember is ellenségnek számított, ha magyar nyelven szólt a könyv lapjain.

Az voltam én is, határok nemes lelkű vadembere. Csak énrólam a nemeslelkűség nem derült ki. Csupán az, hogy vadember vagyok. Vagyis magyar.

Fixír. Így hívtuk a vegyszert, amelybe a képet a hívóból tettük. Rögzítő. Az előhívott képet most tegyük át oda. Mert van, amit rögzíteni kell: amiben a román vámos a magyartól mégis különbözött.

Hogy mindketten konfiskálták az ellenséges tartalmú nyomtatványokat? Hogy a román hatóság számára aztán már minden magyarországi magyar nyelvű könyv ellenséges tartalomnak minősült? Mindezt tulajdonképpen feledni tudom. Ilyen volt a politikai rendszer, erre kaptak parancsot.

De a képen az is látszik, hogy a határ biharpüspöki oldalán a vámos személyében is élvezi, hogy megalázhat egy magyart. Nem akarok igazságtalan lenni, volt, aki nem. A többség azonban igen. De ez is csak azért fontos, hogy az Örömóda uniós szárnyalása közben feltegyem a kérdést: a lelkek mélyében megmaradt-e ez az érzés? Visszatérne-e, ha úgy hozná a helyzet? És mennyi idő alatt?

Állok a vasúti kocsiban kultúrám, történelmem darabjaival mint ellenem szóló bizonyítékokkal, és úgy érzem, én magam vagyok a szórvány.

Erodálódnék?

Újabb szokásom, hogy kerülöm az ilyen személytelen igék használatát, és igyekszem azt mondani, ami történik. Nem én erodálódok. Hanem milyen sokat tesznek azért, hogy erodálódjam.

Kedvenc könyvem az idén: Koltai András – Orosz Krisztofer Levente: *Üzenetek a máramarosi végekről. Kádár József piarista beszámolóí és emlékezései (1945–1992)*. Arról szól többek között, hogy miképpen számolták föl Máramarosszigeten a piarista oktatást, a rendet, hogyan vették el a gimnázium épületét, és maradt a városban iskola nélkül hétszáz magyar gimnazista. Hétszáz kis Winnetou...

Így hangzik a Máramarossziget, 1947. október 14-ei erodálódásügyi bejegyzés: „Most újabban a magas Minisztérium kezd melegen érdeklődni az iskolaépület ügye iránt. Ismételten bizonyító aktákat kérnek a tulajdonjogra vonatkozólag. És sajnos ezen a téren eléggé rosszul állunk most, mert a bíróság eltüntette a '37-es nagy aktacsomónkat. Hiába szuttongatom őket, tagadnak. Egy miniszteri bizottsági tárgyaláson ugyan az egyik úr elkövette azt a baklővést, hogy *egyik eltűnt aktából idézett*. Si-etett visszakozni, de már késő volt, lecsaptam rá.” *(Kiemelés, rögzítés: Zelei Miklós)*

